

Ramon PLANES I ALBETS

LA BREGA DE LA QUADRILLA D'EN SERRALLONGA
A OSOR (1630):
EL PROCÉS PER LA MORT DEL BANDOLER
CRISTÒFOR MADRIGUERA

Joan Sala i Ferrer, anomenat Serrallonga a partir del seu casament l'any 1618 amb la pubilla del mas Serrallonga de Querós (Sant Hilari Sacalm, la Selva), va néixer el 1594 al mas Sala de Viladrau (Osona).¹ Segons que declararà al procés² previ a la seva execució, comença l'activitat de bandoler i lladre el 1622 amb vint-i-vuit anys d'edat. El seu nom, però, no és gaire conegut fins a l'any 1626, en què apareix per primera vegada als registres de la Cancelleria³ i quan ja ha organitzat una quadrilla pròpia. A partir de la darrerria de 1627, caiguda la colla dels germans Margarit, Serrallonga esdevé «el cap indiscutible del bandolerisme català»,⁴ fins al novembre del 1631, quan són capturats a França cinc dels homes més destacats de la quadrilla. A partir d'aquí s'inicia la seva davallada, fins a ésser detingut el 31 d'octubre del 1633 a Santa Coloma de Farners i executat el 8 de gener del 1634 a Barcelona.

A partir de l'informe sobre Serrallonga i la seva colla que l'abril del 1626 Aleix de Marimon, governador general de Catalunya, adreçà a Felip IV, Joan Reglà conclougué que en aquells moments els lloctinents o col·la-

1. Antoni PLADEVALL I FONT, *La Sala de Viladrau: antic casal medieval i bressol del bandoler Joan Sala, àlias Serrallonga* (Monografies del Montseny, 1), Viladrau 1986, 183-215.

2. Juan CORTADA, *Proceso instruido contra Juan Sala y Serrallonga, lladre de pas (salteador de caminos) extractado en su parte más interesante*, Barcelona 1868; Lluís VIA, *Serrallonga*, dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XVI (1933-1936), 65-97; Juan MON PASCUAL, *La vida y la muerte del bandolero Serrallonga. Revisión de su proceso judicial*, Barcelona 1972.

3. Joan REGLÀ i Joan FUSTER, *Joan Serrallonga. Vida i mite del famós bandoler. Amb un estudi sobre Serrallonga a la Literatura*, Barcelona 1961, 75.

4. *Ibid.*, 91.

boradors més destacats del bandoler eren Pere Joan Puig, àlies l'Hereu Puig de la Vall, i Cristòfor Madriguera.⁵ Lluís Via, de la lectura del procés de Serrallonga, en conclouïa que «els robatoris eren fets ordinàriament per escamots de quatre a dotze homes, que en absència de Serrallonga eren manats pel Fadri de Sau, En Pere Puig, En Jaume Planells o En Cristòfol Madriguera».⁶ D'aquests elements destacats de la quadrilla d'En Serrallonga és el darrer, Cristòfor Madriguera, el que aquí interessa. En l'al·ludit informe del 1626 hom deia que era de Taradell (Osona) i que «en Taradell tienen a su mano» de capturar-lo.⁷ Molt probablement, Cristòfor Madriguera fou un dels seguidors de Serrallonga des dels seus primers anys de bandoler. La notícia més reculada que tinc d'aquesta acció conjunta correspon a l'abril de 1625. La dóna En Serrallonga mateix al procés del 1633, en confessar un robatori que cometeren al camí ral de Caldes de Montbui a Manresa. A més d'altres bandolers, hi participaren alhora els germans Margarit.⁸ També conta Serrallonga al procés que, quatre o cinc anys enrere, és a dir, l'any 1628 o bé el 1629, el Negre de Tona, un altre bandoler, li va prendre Anastàsia Colobrants, la seva amistançada, comptant amb la col·laboració de Cristòfor Madriguera per poder-ho fer.⁹

Una crida del virrei, duc de Feria, del 9 de juliol del 1629, que conté un «memorial dels lladres que en la règia cort estan convençuts de anar aquadrillats y són publicats per enemichs de sa magestat», incloïa «Christòfol Madriguera, de Taradell».¹⁰ Entre els capitostos de la quadrilla d'En Serrallonga capturats l'any 1631, Madriguera no hi figurava. I al procés d'En Serrallonga, que no ens ha arribat del tot sencer, no hi ha notícia de la trajectòria final d'En Cristòfor Madriguera, però sí que féu notar Serrallonga que aleshores ja era difunt.¹¹ El document que publico seguidament a aquestes notes introductòries ens aporta informació sobre la fi de Cristòfor Madriguera, que hauria mort poc després d'una brega que tingué

5. *Ibid.*, 80; ho repeteix Juan MON PASCUAL, *La vida...* [citada en la nota 2], 125.

6. Lluís VIA, *Serrallonga* [citada en la nota 2], 80.

7. Joan REGLÀ i Joan FUSTER, *Juan Serrallonga...* [citada en la nota 3], 234.

8. Juan CORTADA, *Proceso...* [citada en la nota 2], 61.

9. *Ibid.*, 75; Joan REGLÀ i Joan FUSTER, *Juan Serrallonga...* [citada en la nota 3], 73.

10. Lluís M. SOLER Y TEROL, *Peròt Ròca Guinarda. Història d'aquèst bandoler*, Manresa 1909, 440.

11. Juan CORTADA, *Proceso...* [citada en la nota 2], 61; Antoni PLADEVALL, *El bandolerisme del segle XVII a Taradell*, dins «Taradell», núm. 187 (abril 1964), pàg. s. n., escriu que «els taradellencs de la banda d'en Serrallonga i protectors seus foren el dit Madriguera, un altre Miquel Madriguera, Jo Xacó' de Taradell, l'hereu Esquis i en Pau Puig. El més cèlebre fou, sens dubte, en Cristòfol Madriguera (...) actuà molt temps de lloctinent d'en Serrallonga (...). Ignorem la fi d'en Madriguera, del que no n'hem trobat cap indici en el procés d'en Serrallonga».

el 24 de gener del 1630 la quadrilla d'En Serrallonga a Osor (la Selva) amb els homes del batlle d'Osor, en el decurs de la qual resultà molt mal nafrat.

Es tracta d'un procés de l'any 1630 seguit a la cúria d'Osor, baronia de Joan de Sarriera i de Gurb, senyor d'Arbúcies, d'Osor i de Sant Hilari, «contra Christopho[rum Madrigue]ra et alios latrones societatis Joannis Sala, alias Serrallonga, latronis», amb la finalitat d'aclarir la certitud de la mort de Cristòfor Madriguera i les circumstàncies en què s'hauria produït.¹² És un document original format per quinze folis sense numeració, redactat pel notari reial Francesc Albert, escrivà de la cúria d'Osor, amb les signatures autògrafes dels declarants o bé dels que signaren en llur nom en aquells casos en què no sabien d'escriure. El document consta de deu parts diferenciades. Una d'inicial, intitulada ,visorium',¹³ seguida de nou deposicions. La visura fou efectuada el 29 de gener del 1630 pel jutge ordinari d'Osor, Jeroni Fàbrega, acompanyat per l'escrivà Francesc Albert, a la casa d'Antic Veguer, treballador¹⁴ d'Osor. El jutge comprovà que Antic Veguer tenia tres perforacions al braç esquerre produïdes per bales o ,pilotes' d'una arma de foc. Aquestes ferides les havia rebut Antic Veguer en l'al·ludida brega del dia 24 de gener del 1629 contra la quadrilla d'En Serrallonga.

Els fets

Set dels nou testimonis que declaren en el procés participaren en la brega i en donen la seva descripció en el procés. Fent-ne una síntesi, resulta

12. L'any 1989 vaig poder consultar, obtenint-ne còpia, i transcriure aquest document gràcies a la gentilesa del seu propietari, senyor J. I. Sandoval. M'explicà que havia estat trobat ,arxivat' en un exemplar del llibre de Juan MAÑÉ Y FLAQUER & Joaquín MOLA Y MARTINEZ, *Historia del bandolerismo y de la Camorra en la Italia meridional, con las biografías de los guerrilleros catalanes Borges y Tristany*, Barcelona 1864. Es tracta d'un exemplar relligat d'època en mitja pell pel ,Taller de Encuadernaciones de Alberto Gombau. Palma, 29. Lérida', amb les inicials M. A. al llom (una simple especulació: podria tractar-se de l'escriptor romàntic Manuel Angelón (1831-1889), nascut a Lleida i mort a Barcelona?).

13. Corresponent a la diligència d'inspecció ocular o ,visura' feta pel jutge. Vegueu, per exemple, allò que en diu Joan Pere FONTANELLA, *Decisiones Sacri Regii Senatus Cathaloniae*, Tomus II, Lió 1668, decisió CCCLXXI, 189-192.

14. L'escrivà del procés tradueix ,laborator' per ,treballador', criteri que he mantingut per la meua banda a l'hora d'encapçalar cada declaració, quan el text inicial llatí escriu que el declarant és ,laborator'.

que la matinada del dia 24 de gener del 1630¹⁵ Antic Veguer, treballador; el seu cunyat Benet Pi, pagès; Joan Bosch, anomenat Not Bosch, moliner; i Antoni Masferrer, tots d'Osor, van anar a caçar al bosc de Monglós del terme d'Anglès. A Monglós van veure petjades de gent i intuïren que podria tractar-se de «lladres, saltejadors de camins y altres hòmens facinerosos y delinqüents». Seguint aquestes petjades comprovaren que anaven en direcció al coll de Nafre, que comunica la vall d'Osor amb la de Susqueda, fins a localitzar, encara a Monglós, «dotse o tretse hòmens» que xerraven i feien foc i que tenien tota la pinta de lladres. Els caçadors determinaren tornar a Osor a avisar el batlle.

Rebut l'avís, Benet Quintana, sastre i batlle d'Osor, amb uns deu homes del poble (Joan Monsegur, teixidor de lli; Sebastià Petit, ferrer; Salvi Taverner, àlies Ombres, treballador; Gaspar Carbonell, bracer;¹⁶ Pere Masferrer, Francesc Cabanyes, Bartomeu Rayol, Miquel Pi, Joan Bosch i Pere Ripoll) i tres dels caçadors (Antic Veguer, Joan Bosch anomenat Not Bosch, i Benet Pi)¹⁷ van anar a perseguir els «lladres». Essent a la casa d'En Badia (Osor), van veure com els «dotse o tretse hòmens» passaven pel coll

15. El document té un problema de datació, que atribueixo a una confusió de l'escrivà. La visura de les ferides d'Antic Veguer és datada el 29 de gener de 1630. La primera deposició, que és la d'Antic Veguer, és datada el 29 de gener del 1629. Antic Veguer fa al·lusió a les seves ferides donant per descomptat que el jutge tot just les acaba de veure («en la forma que V. M. ha vist») i precisa que els fets succeïren «dijous proppassat, que comptàvam vint-y-quatre del corrent», és a dir, en una lectura literal, el 24 de gener del 1629. Les tres deposicions següents són datades «dictis die et anno», és a dir, seria el 29 de gener del 1629, com la de la precedent. La cinquena deposició és datada el 30 de gener «dicti anni», és a dir, seria literalment l'any 1629. La sisena deposició és datada el dia primer de febrer de 1630 i el declarant afirma que els fets succeïren «lo die vint-y-quatre de janer proppassat», és a dir, que seria el 24 de gener de 1630, en contradicció amb el que s'ha de concloure a partir de la datació de la primera deposició. La setena és datada el dia 17 de juliol del 1630 i la novena el 19 «predictorum mensis et anni», és a dir, de juliol del 1630. A partir de tot això, entenc que el més versemblant és que l'escrivà es va confondre en datar la primera deposició, posant 1629 en lloc de 1630; hi havia, d'una banda, la continuïtat amb la datació de l'any acabat de finir, i de l'altra el mimetisme de la xifra 29 acabada d'escriure en consignar el dia. D'altra banda, A. CAPPELLI *Cronologia, Cronografia e Calendario Perpetuo dal principio dell'era cristiana ai nostri giorni*, Quinta edizione aggiornata, Milà, Editore Ulrico Hoepli 1983, 54, confirma que només l'any 1630, i no el 1629, el dia 24 de gener fou dijous. Cal, doncs, llegir sempre '1630', àdhuc quan el copista escriví '1629'.

16. Gaspar Carbonell, bracer d'Osor, que resultà mort en el brega, no és citat pels declarants que donen la relació dels perseguïdors de la quadrilla d'En Serrallonga, però apareix en les deposicions i hem de pensar que també s'hi havia afegit.

17. Antoni Masferrer, el quart caçador, no és citat en les relacions dels perseguïdors donades per alguns dels que declararen en el procés. Citen, en canvi, un Pere Masferrer. A la deposició de Sebastià Petit, en lloc de 'Barthomeu Rayol' hi consta 'Barthomeu Puyol'.

de Nafre. I, veient que no eren a temps d'atrapar-los, s'aturaren a determinar què podrien fer. La quadrilla d'En Serrallonga, però, en veure els perseguïdors no va fugir sinó que «baxaren a fer-nos befas, volent dir no gosaríam dir-los cosa». Hi va haver intercanvi de trets. Antic Veguer ferí Cristòfor Madriguera i «dos de sos companys lo prengueren y en pes de brassos se'l ne aportaren». I Antic Veguer també resultà ferit al braç esquerre. Els «lladres» fugiren cap a Susqueda i tres, que havien estat ferits, es refugiaren a la casa d'En Marquès de Susqueda (segons el moliner Joan Bosch, eren Cristòfor Madriguera, Jaume Ganyada i ‚Barrubau‘, Joan Caminades), mentre els altres seguiren fugint fins a fer-se fonedissos per als perseguïdors al bosc d'En Rocasalva. El batlle d'Osor i els que l'havien seguit fins al bosc d'En Rocasalva, van tornar a la casa d'En Marquès, ja ben avançada la tarda («que y devia haver una hora de sol»), on continuava el setge. En passar per davant la casa, el batlle va rebre una escopetada al braç, des d'una finestra. Ja a la nit («després que foren algunas tres horas de nit»), tornaren els companys dels assetjats «y molts altres» i els alliberaren enmig de «moltíssimas escopetadas que-ns tiraren». Aleshores fou mort Gaspar Carbonell pels «lladres», que aconseguiren fugir.

La mort de Cristòfor Madriguera

El procés fou endegat, clarament, per contrastar i testimoniar que el bandoler Cristòfor Madriguera havia mort després d'haver estat ferit en la brega del 24 de gener del 1630. Les deposicions dels diversos testimonis són ben concloents en aquest sentit. Antic Veguer declarà que havia reconegut Cristòfor Madriguera («jo·l coneguí, si bé no coneguí los demás») i que «caigué de una scopetada que jo li tirí; y, encontinent, dos de sos companys lo prengueren y en pes de brassos se·l ne aportaren». Joan Monsegur, Sebastià Petit i Salvi Taverner declararen haver vist com un «lladre» ferit fou recollit per dos dels seus companys. Joan Bosch, semblantment, declarà que «viu que Antich Veguer tirà una escopetada a hu dels lladres, que·s deya Cristòfol Madriguera, de la qual lo tocà y caigué encontinent en terra bo y nafra» i que «dos de sos companys lo prengueren en pes de brassos». Benet Quintana, batlle d'Osor, declarà que no havia reconegut els «lladres», que «vérem que dos de dits lladres se n'aportàvan hu en pes de brassos» i que havia «hoït a dir públicament y se diu encara vuy en dia que éran Christòfol Madriguera, Jaume Ganyada, En Monyo, En Clavell y altres de

la companya d'En Serrallonga». I Benet Pi, semblantment, declarà que «los tiràrem molts tirs y viu jo que dos prengueren a hu de llur companya en pes de brassos, que, segons déyan, era Christòfol Madriguera, que estava nafrat, y se-l ne portaren».

Les últimes dues deposicions, fetes per un home i una dona que no negueren directament la brega, però que van tenir contacte amb la quadrilla d'En Serrallonga un quant temps després, vénen a confirmar que Cristòfor Madriguera morí d'aquelles ferides. Miquel Caminal, treballador de Súsqueda, declarà el 17 de juliol del 1630 a Arbúcies que «en moltes occasions he hoït a dir públicament en lo lloch de Carós, de hont jo só natural, y altres llochs circunvehins, que En Serrallonga, Jaume Ganyada, En Burruau, lo Clavell y altres lladres de pas, ab los quals anava Christòfol Madriguera, tingueren unas scopetadas ab lo balle de Ozor y alguns fadrins seus, en lo coll de Nafré, terme de Ozor, y que foren los últims del mes de janer proppassat, las quals duràran molt (...); en la qual brega, també he hoït a dir públicament, que mataren a dit Christòfol Madriguera». I hi afegí que des de la brega del coll de Nafré no havia tornat a veure En Cristòfor Madriguera, mentre que anteriorment, quan els de la quadrilla d'En Serrallonga «revenían en Carós y Susqueda» el veia.

L'última deposició és del 18 de juliol del 1630 i la va fer Paula Montells, donzella, filla de Bartomeu Montells, treballador difunt de Tavertet (Osona). Com altres dones que seguiren la quadrilla d'En Serrallonga, declarà que hi fou forçada. Explica que feia uns dos mesos, en un bosc de Rupiit on havia anat a buscar llenya, fou trobada per cinc o sis homes que la van obligar a seguir-los. D'aquesta manera, passà a conviure amb la quadrilla d'En Serrallonga. Afirmà haver escoltat «en moltes occasions que-se quexàva[n] del balle de Ozor, perquè déian que ab una brega que tingueren ab dit balle de Ozor en lo coll de Nafré, terme de Ozor, que durà molt (...), en la qual de dits lladres hi éran Jaume Ganyada, lo dit Borruau, lo Clavell, lo Monjo, Christòfol Madriguera y altres (...), matà lo dit balle de Ozor o algú de sa companya a dit Christòfol Madriguera, que ells abans que acabàs de morir lo hagueren de aportar a cavall ab un borrico y que poch après morí». Féu notar també que durant el temps que anà amb la quadrilla mai no va conèixer «ningú que-s digués Christòfol Madriguera».

Tot aquest seguit de testimonis i el fet que no es disposi de notícies sobre Cristòfor Madriguera posteriors a la brega del 24 de gener del 1630 fa concloure que, efectivament, el bandoler hauria mort poc després. No havent-lo, emperò, pogut detenir ferit, ni havent-se pogut localitzar el seu cadàver, no és estrany que la seva desaparició no transcendís àmpliament. Els registres de la Reial Cancelleria de l'ACA, sistemàticament consultats per Joan Reglà, no se'n fan ressò. Això no obstant, és evident que aquest

procés era destinat a anar a les mans del virrei, que el mes de juliol del 1629 havia promès una recompensa de dues-centes o de cent lliures per cada lladre cap de quadrilla que fos pres viu o mort, respectivament, i de cent o cinquanta lliures si no era cap de quadrilla.¹⁸

Algunes remarques

L'interès primordial del procés és donat pel fet que ens aporta algunes notícies noves sobre els últims anys d'activitat de la quadrilla d'En Serrallonga. La mort de Cristòfor Madriguera la primavera del 1630 posa de manifest que ja sota el virregnat del duc de Feria (1629-1630) fou tocada de ple per la insistent persecució ordenada pel virrei. La desaparició d'un element tan destacat no pot ésser interpretada altrament. Se'ns avança un xic, per tant, la cronologia de la desarticulació de la quadrilla d'En Serrallonga. La seva fugida a França el mes de juliol del 1630,¹⁹ on s'estarà fins a l'abril del 1631, en què retorna a Catalunya amb sis homes,²⁰ hauria respost clarament a la voluntat d'evitar una persecució que darrerament havia estat més dura i efectiva. Amb el nou virrei, el duc de Cardona, a partir del 7 de novembre del 1630, la desarticulació serà progressiva. El 20 de febrer del 1631, després d'haver estat ferit pels seus perseguïdors, fou capturat lo Negre de Tona.²¹ El mes de novembre del mateix any seran capturats Jaume Melianta, àlies lo Fadrí de Sau; Pere Joan Paler; Jaume Masbernat, àlies Jaume Vila; Guillem Estany, àlies lo Clavell; i Rafael Melianta.²²

També s'ha de fer notar que Madriguera caigués arran de l'actuació d'un comissari reial avisat prèviament per gent de la contrada, el batlle d'Osor. És cosa sabuda que cada vegada més hom acabà posant en dubte l'efectivi-

18. Joan REGLÀ i Joan FUSTER, *Joan Serrallonga...* [citat en la nota 3], 96.

19. Joan REGLÀ, *El bandolerisme català del Barroc*,² Barcelona 1966, 179; Joan REGLÀ i Joan FUSTER, *Joan Serrallonga...* [citat en la nota 3], 98. Recordem que Paula Montells fa la seva deposició al procés el 18 de juliol del 1630 i diu que fou capturada per la quadrilla d'En Serrallonga uns dos mesos enrere. Se sobreentén que ha pogut deixar la quadrilla fa ben poc, amb la qual cosa probablement podem relacionar el tal abandó amb la fugida de la quadrilla a França.

20. Joan REGLÀ, *El bandolerisme...* [citat en la nota precedent], 179; Joan REGLÀ i Joan FUSTER, *Joan Serrallonga...* [citat en la nota 3], 100.

21. *Ibid.*, 99.

22. *Ibid.*, 101.

tat que podien tenir aquests comissaris reials en la persecució del bandolerisme. Aquest convenciment va motivar que el duc de Cardona el 14 de novembre del 1630, tot just set dies després d'accedir al càrrec de virrei, manés que totes les tropes que hi havia a Catalunya es dediquessin a perseguir els bandolers.²³

El batlle d'Osor fou, sens dubte, un dels més insistents perseguidors d'En Serrallonga i de la seva quadrilla. S'hi dedicà, pel cap baix, des de l'any 1628.²⁴ L'acompanyaven una vintena d'homes, pagats, com ell mateix, per la reial tresoreria. Sabem que el 10 de gener del 1629, el virrei bisbe de Solsona manà pagar-li trenta-sis lliures per rescabalar-lo de les despeses ocasionades per una ferida que havia rebut tot seguint En Serrallonga.²⁵ Els registres de la reial cancelleria detallen l'onze de gener del 1629 que «los dies passats, anant lo balle de Ossor ab alguna gent armada en persecució de Joan Sala, àlias Serrallonga, ladre famós, y altres de sa quadrilla, volent assitiar-lo dins una casa, arribaren per detràs més bandolers y, ab diverses escopetades que tiraren, no sols divertiren lo effecte, però encara nafren al dit balle de Ossor, un criat seu i sinch fadrins més».²⁶ El 8 de març del 1629 consta que Benet Quintana, batlle d'Osor, continuava seguint En Serrallonga²⁷ i el 28 de febrer de 1630 el duc de Feria manava pagar-li gairebé mil lliures pel sou de cent-cinquanta dies que hi esmerçà.²⁸

23. *Ibid.*, 99; vegeu Xavier TORRES I SANS, *Bandolers (s. XVI-XVII)*, Vic 1991, 159 i ss.

24. Joan REGLÀ i Joan FUSTER, *Joan Serrallonga...* [citat en la nota 3], 92 i 242-243.

25. Barcelona, ACA, *Reial Cancelleria*, reg. 5518, f. CXXXX, on el virrei mana al regent de la reial tresoreria: «doneu y pagueu realment y de fet a Benet Quintana, balle de Osor, trenta-sis lliures, moneda barcelonesa, les quals ha resolt lo Consell Real se li paguen en satisfacció del gasto que dit Quintana ha fet en la cura de una escopetada que Joan Sala, àlias Serrallonga, ab altres ladres de sa quadrilla li tiraren anant en sa persecució; restant dit balle malferit en la cara. Y un fadrí seu qui anava en sa companyia, ab altres pedrenyals, fou també nafrat. Y los dos estigueren molts dies en lo lit». En fan esment, sense transcriure-ho, Joan REGLÀ i Joan FUSTER, *Joan Serrallonga...* [citat en la nota 3], 94, nota 15.

26. ACA, *Reial Cancelleria*, reg. 5518, ff. CXXXX^v-CXXXXI^r. Probablement es pot tractar de la brega que van tenir a Querós, mentre En Serrallonga era malalt, la qual és contada tant per lo Fadrí de Sau com pel mateix Serrallonga en el seu procés. Vegeu Juan CORTADA, *Proceso...* [citat en la nota 2], 22-23 i 76-77; Lluís VIA, *Serrallonga* [citat en la nota 2], 74 i 87-88; i Juan MON PASQUAL, *La vida...* [citada en la nota 2], 96.

27. Joan REGLÀ i Joan FUSTER, *Joan Serrallonga...* [citat en la nota 3], 94-95.

28. ACA, *Reial Cancelleria*, reg. 5519, f. LXVIII^r: «(...) doneu y pagueu realment y de fet a Benet Quintana, balle de Osor, nou-centes noranta-quatre liures, deu sous, moneda barcelonesa, degudes per lo sou de cent cinquanta dies que, en virtut de commissió y orde particular del bisbe de Solsona, nostre antecessor virrey, ha vagat juntament ab vint soldats en persecució contínua de Juan Sala, àlias Serrallonga, ladres [sic] de pas, cap de quadrilla, y de altres ladres bandolers; a rahó, és a saber, lo dit Benet Quintana, de deu sous,

En Serrallonga i els seus homes tenien ben fixat Benet Quintana com a un dels seus enemics més aferrissats, com ho palesa l'esment que se'n fa en el procés del 1633 i allò que declara la donzella Paula Montells en el procés publicat tot seguit («hoý en muitas ocasiones que-s quexàva[n] del balle de Ozor»).

No resta aclarit en el procés si En Serrallonga participà o no en la brega del coll de Nafre. Les deposicions del procés fetes pels qui hi havien estat presents ens informen que foren reconeguts En Cristòfor Madriguera, Jaume Pandís, àlias Ganyada, que cridà desafiant: «Jo só Jaume Ganyada» i que, alhora, fou reconegut per Joan Monsegur i pel moliner Not Bosch; En Cebrià, reconegut per Not Bosch («hu que-s diu Sabrià, que habitava, abans que-s posàs en mal, en la parròquia de Llusanès, que jo-l conexia molt bé, perquè de abans havia estat treballant en Ozor») i Joan Caminades, àlias 'lo Barrubau', que també hauria estat reconegut per Not Bosch. En total eren «dotse o tretse» homes. Miquel Caminal, que parlà d'haver-ho sentit a dir, declarà que hi havien participat «En Serrallonga, Jaume Ganyada, En Burruau, lo Clavell y altres lladres de pas, ab los quals anava Christòfol Madriguera». I Paula Montells va dir que hi foren «Jaume Ganyada, lo dit Borruau, lo Clavell, lo Monjo, Christòfol Madriguera y altres, dels quals no-m recorda lo nom».

A part d'altres, un dels aspectes del bandolerisme més nítidament plantejats en el procés és el dels fautors. La majoria dels testimonis declararen que, si hom volia acabar amb els «lladres», s'havia d'evitar que obtinguessin menjar, acolliment i protecció a Querós, Susqueda, Vilanova i altres parts. Miquel Caminal va donar fins i tot alguns noms i també ho va fer el batlle d'Osor, que inisítivament especialment en els problemes de seguretat personal i econòmics que li reportava la feina de comissari reial. Declarà que «per causa mia» havien estat morts els bandolers anomenats lo Gavaig d'En Serrallonga; lo Virrei Canals; Jacint Garau, àlias lo Carboner; Jaume Caminal; Bartomeu Bruguer, àlias lo Capità Falló; Jaume Planella; Pere Coromines, àlias Pere Petit; Antic Gornés, àlias lo Petit Gornés; i Joan Rocasalva, àlias lo Esquerrà. A causa d'això li havien «fetas muchas pasadas, no sols los lladres y veladors de aquells, però encara los propis ministros de justícia, qui foren lo sotsveguer de Vich, qui avuy és, y lo mateix balle de Anglès, que vuy és, y los germans Moners y altres en companya de aquells, en lo coll de Nafre y altres parts, aguardant-me per a matar-me; del que, en cas

---

y los dits soldats, de sis sous, moneda barcelonesa, per cada un, quiscun dia; comensant a trenta del mes de octubre mil sis-cents vint-y-vuyt en avant, com resulta dels alardes auctèntichs que ha presentats». En fan esment, sense transcriure-ho, Joan REGLÀ i Joan FUSTER, *Juan Serrallonga...* [citat en la nota 3], 96.

que menester sia, donaré bastanta informació». Les diverses deposicions i, en particular, la del batlle d'Osor, permeten intuir la diversificació social de les fautories²⁹ i l'amplitud de la xarxa de complicitats i de lligams amb els bandolers,³⁰ que ben sovint canalitzaven les tensions internes de les comunitats locals.³¹

A més, per tant, d'aportar-nos algunes noves notícies sobre la quadrilla d'En Serrallonga, el procés també permet retrobar alguns aspectes bàsics del complex fenomen del bandolerisme català dels segles moderns, en el seu període final.³²

APÈNDIX DOCUMENTAL

[F. 1^r.] *Inquisitio contra¹ Christophorum Madriguera et alios latrones societatis Joannis Salla, alias Serrallonga, latronis*

Originale processus.

In curia de Ossorio.

Per la mort de Christòfol Madriguera.

Scribit Franciscus Albert, notarius.

[Folis 1^v-2^r en blanc]

[F. 2^v]. Visorium.

Die vigesima nona januarii millesimo sexcentesimo trigesimo, in villa de Ozorio.

Constitutus personaliter magnificus Hieronimus Fàbrega, V[triusque] J[uris] D[oc-
tor], iudex ordinarius dictae villae de Ozorio pro nobili don Joanne de Çarriera et de

29. Sobre els fautors dels bandolers, vegeu Xavier TORRES I SANS, *Bandolers...* [citat en la nota 23], 119 i ss.

30. El terme 'bandolers' només compareix en dues ocasions del procés. Gairebé sempre es fa ús del terme 'lladres': 'lladres de pas' o 'lladres que van aquadrillats'. També són identificats en alguna ocasió com a 'saltejadors de camins, malfactors, homes facinerosos i delinqüents, gent facinerosa i delinquent' o 'mala gent'.

31. Vegeu la deposició de Miquel Caminal, segons el qual la quadrilla d'En Serrallonga segrestà un fill d'Esteve Sarsaneda, pagès d'Osor, per demanar-ne rescat, instigat i informat per Jaume Corbera, un altre pagès d'Osor.

32. Xavier TORRES I SANS, *Bandolers...* [citat en la nota 23], dóna la revisió més exhaustiva i actualitzada del tema. Hom pot veure també Ricardo GARCIA CARCEL, *El bandolerisme catalán del siglo XVII*, dins *El bandolerismo y su imagen en el siglo de Oro = Le bandit et son image au Siècle d'Or*. Madrid 1989, Madrid 1991, 43-54.

Gurb, in domo Anthici Veguer, laboratoris dictae villae, una mecum, Francisco Albert, notario regio et scriba curiae dictae villae, cum interventu venerabilis procuratoris fiscalis, fuit factum visorium de vulner[ibus]⁰ illatis in persona dicti Veguer in modum sequentem.

Primo, és estat vist que dit Antich Veguer, treballador de Ozor, tenia en lo bras squerra tres forats fets ab pilotas exidas de algun pedrinyal, escopeta o altra arma de foch, la una de las quals entra per lo cólser y, penetrant, ix sobre del bras, y la altre entra per deiús lo cólser y, endintre, arriba fins lo coll del bras, la qual és restada dins de aquell, sens speransa de exir-ne. De quibus, etc., praesentibus pro testibus Francisco Monsegur et Sebastiano Corbera, sutoribus dictae villae de Ozorio, ad hech vocatis, etc.

[*Deposició d'Antic Veguer, treballador d'Ozor*]

[F. 3^v] Die vigesima nona januarii millesimo sexcentesimo vigesimo nono, in villa de Ozorio.

Antichus Veguer, laborator villae de Ozorio, etatis, ut dixit, quadraginta octo annorum, parum plus vel minus, cognitus per Franciscum Monsegur, sutorem villae de Ozorio, testis citatus, etc., qui juravit, etc., dicere veritatem, etc.

Et interrogatus super curiae preventis, et dixit:

«Dijous proppassat, que comptàvam a vint-y-quatre del corrent, essent jo anat en companya de Antoni Masferrer y de Joan Bosch, dit Not Bosch, y Benet Pi, mon cunyat, tots del present lloch de Ozor, per a cassar todons en un lloch anomenat Monglós,² a lo que arribàrem en ell vàrem veure, y jo en particular, moltes evidèncias y senyals que per allí havia passada y trasteyat alguna gent; y vehent jo una subyectió que per assí tenim de lladres, saltejadors de camins y altres hòmens facinerosos y delinqüents, mirí per hont podían haver-se encaminat, y viu éran anats envers lo coll de Nafré; y, anant poch a poch, escoltant si sentiria ninguna cosa, vaix hoir rumor de gent que parlava y feya foch en dit bosch de Monglós; y, axí mateix, viu que hi havia dotse o tretse hòmens; y, conexas del tall de aquells que éran lladres, me resolguí de recullir los sobredits que anàvan en ma companya, los quals tots junts vinguérem ha avisar lo³ balle de Ozor,⁴ qui, acompanyant-lo nosaltres y altres hòmens de dit lloch, anàrem envés de casa d'En Badia, del present terme, de hont vérem passar per lo dit coll de Nafré los dotse o tretse hòmens que tinch dit, hi per pensar no havíam de arribar a temps de capturar-los, determinàrem de assentar-nos; y, encontinent que ells tingueren notícia de que nosaltres éram [f. 3^v] allí, per haver-nos vistos, com de fet nos veren, baxaren a fer-nos befas, volent dir no gosaríam dir-los cosa; y per desijar lo dit balle y los demés de l'acompanyàvam,⁵ que éram Joan Monsegur, Sebestià Petit, Pere Masferrer, Francesch Cabanyas, Salvi Ombreras, Barthomeu Rayol, Benet Pi y Joan Bosch, dit Not Bosch, Miquel Pi y altre Joan Bosch y Pere Ripoll,⁶ servey a Déu y a la temporal justícia, perseguint lladres y gent tant fecinerosa, que cada dia captívan molts hòmens y tenen revoltosa y perduda tota aquesta terra, anàrem envers ells y, a la que fórem en dit coll de Nafré, tenint ells moltes alsines per a reparar-se y nosaltres estant en camp ras, sens favor,⁷ sinó sols el que esperàvam de Déu, nos tiraren moltes escopetades ab pedrinyals curts y llarchs, y nosaltres defentsant-nos y perseguint-los ab alguns padrinyals de quatra palms y escopetas llargas, los tiràrem alguns tirs, cridant: «No moure al senyor»; y, pasant en eixa forma avant, viu jo⁸ que hu de dits lladres, anomenat Christòfol Madriguera, que jo-l coneguí,⁹ si bé no coneguí los demés, caigué de una scopetada que jo li tirí, y, encontinent, dos de sos companys lo

prengueren y en pes de brassos se'l ne aportaren, impedit-nos los demás de sa companya, ab moltíssims tirs de padrinyals, lo poder capturar aquell, y continuant dita brega dits lladres, que com tinch dit éran dotse o tretse,¹⁰ o algú de ells, me tirà una escopetada y me ferí en lo bras esquerra, en la forma que V. M. ha vist, ab dos pilotas, del qual¹¹ llansí molta abundància de sanch, ab molt gran dany de ma persona y família, per ésser jo un pobre home que he de viure de mon treball, y, estant de la manera que estich, no puch acudir a las necessitats de ma casa, tant de curar-me quant de alimentar-me; y, fugint, se n'anaren, perseguint-los nosaltres envers Susqueda, y se retiraren dins de una casa anomenada casa d'En Marquès, de Susqueda, hahont se reculliren¹² tres de dits lladres, que, segons s'és dit, éran nafrats, si bé n'i ha haguts altres dos més de ferits. Hi lo dit balle tingué siti en dita casa. Y de nits tornaren llurs companys i-ls tragueren de dit siti, y ab alguna escopetada mataren a Gaspar Carbonell, de la present vila de Ozor, si bé jo no y era en dit siti, [f. 4^a] perquè me'n torní quant dits lladres foren entrats dins dita casa d'En Marquès, per estar jo nafrat, com tinch dit. Y és cert que, si no procura la justícia donar un remey en que no-ls recüllan en Susqueda y Carós, com de fet se fa, y no-s persaguen, àn de asolar y destruir no sols esta terra, però encara tot Cathalunya, perquè cada dia ne ixen novas quadrillas.

Y assò és la veritat, per lo jurament que tinch prestat».

«Jo, Francesch Monsegur, sotaescrich per Antich Vager, que dig no saber de escriure».

Fuit sibi lectum, presente magnifico domino giudice.

[*Deposició de Joan Monsegur, teixidor de lli d'Ozor*]

Dictis die et anno in dicta villa.

Joannes Monsegur, textor lini dictae villae de Ozorio, etatis, ut dixit, triginta annorum, cognitus per scribam infrascriptum, testis citatus, etc., qui juravit, etc., dicere veritatem, etc.

Et interrogatus super curiae preventis, dixit:

«Lo balle de Ozor me cridà dijous proppassat perquè anàs en sa companya per persecució de alguns lladres y saltejadors de camins que tenia notícia éran dintre sa ballia; y jo, vehent la opresió en què estam posats los de aquesta terra, en manera que no sols som senyors de exir del lloch, però encara ni de nostras casas, per los danys que dits lladres càusan ab diverses morts, encativant també a moltes persones y no volent-los restituir en llur llibertat, sinó extorquent grandíssima part de llurs [f. 4^a] haziendas; y, per servir a Déu y a la justícia temporal, encontinent lo seguí. Hi anant ab ell en companya de Antich Veguer, Sebestià Petit, Pere Masferrer, Francesch Cabanyas, Salvi Ombreras, Barthomeu Rayol, Benet Pi, Not Bosch, Miquel Pi, Joan Bosch y Pere Ripoll, a la que fórem junt a la casa d'En Badià, pagès del terme de Ozor, vérem dotse o tretse hòmens, que éran los lladres, y pasàvan per lo coll de Nafre. Hi vehent ells que¹³ estàvam asentats, vingueren envers nosaltres y, axí, alsant-nos, ab crit de «No moure lo senyor»,¹⁴ anàrem envers ells y, encontinent, ab molts padrinyals curts que havíam vistos que aportàvan, nos tiraren moltas escopetadas, estant arrimats ab unas alsinas y, nosaltres, en camp ras; los quals jo no-ls coneguí, sinó sols a hu que-s diu Jaume Pandís, dit Ganyada, lo qual, ab alta veu, cridava «Jo só Jaume Ganyada». Y ab la paraula jo-l coneguí molt bé, perquè

abans que ell se posàs ab mal ni anàs aquadrillat, jo l'havia hoït a parlar en algunas occasions. Y, pasant avant la pendència, viu que dos de dits lladres ne aportàvan hu a pes de brasos, impedint los demés que nosaltres no-l capturàssem. Y, perseguint-los, los férem fugir fins que alguns de ells se retiraren dins de una casa anomenada d'En Marquès, de la parròquia de Susqueda, que sols hi devia haver una hora de sol. Y nosaltres, en companya de dit batlle, nos determinàrem de seguir als altres y, vehent no podíam aconseguir lo fi que desiyàvam, nos ne tornàrem a tenir siti en la casa de dit [f. 5^a] Marquès, de Susqueda. Y en la nit vingueren los companys de dits lladres que se éran retirats dins dita casa, y los traguéran de aquella, tirant-nos moltíssimas escopetadas, ab alguna de las quals mataren a Gaspar Carbonell, de dit lloch de Ozor, que jo lo viu mort. Y-s deslliuraren de nosaltres y, axí mateix, antes de dit siti, nafren a Antich Veguer, que anava en nostra companya. Y és cert, senyor, que si la justícia no dóna en assò la mà y favor al balle y als demés que desijam tràurer aquesta mala gent de la terra, procurant no-ls donen ajuda ni reculliment, és indubitat nosaltres haurem de plagar de nostras casas, perquè tots som gent que havem de viure de nostre treball y no podem viurer si ocupam lo temps en perseguir lladres, per no tenir de hont alimentar-nos.¹⁵ Y és cert que per eix respecte havem de ser molt perseguits, perquè de dits lladres n'i ha haguts quatra o sinch de nafrats. Y he hoït a dir que hu que-s diu Christòfol Madriguera seria morts [sic] de alguna de ditas escopetadas.

Y assò és la veritat».

«Jo, Joan Monsagur, firmo la mia dipusació de mà pròpia».

Fuit sibi lectum, presente magnifico domino iudice, et perseveravit.

[*Deposició de Sebastià Petit, ferrer d'Ozor*]

Dictis die et anno in villa de Ozorio.

Sebastianus Petit, ferri faber villae de Ozorio, etatis, ut dixit, triginta sex annorum, parum plus vel minus, cognitus per scribam infrascriptum, testis citatus, etc., [f. 5^a] qui juravit, etc., dicere veritatem, etc.

Et interrogatus super curiae preventis, etc., dixit:

«Dijous proppassat, que comptàvem a vint-y-quatra del corrent mes de janer, a la que devían ésser migdia, poch més o manco, partí jo de la present vila de Ozor en companya del balle de dita vila, de Joan Monsegur, Antich Veguer, Pere Masferrer, Francesch Cabanyas, Salvi Ombreras, Benet Pi, Barthomeu Puyol, Miquel Pi, Not Bosch, Joan Bosch y Pere Ripoll, per anar en persecusió dels lladres que dit balle havia tingut avís éran envès lo coll de Nafre. Y, a la que fórem cerca de la casa d'En Badia del present terme, vérem y viu jo molt bé dotse o tretse hòmens, que éran, segons judiqué encontinent, los lladres. Y nosaltres estàvam assentats per veure què fariam, y alashoras vérem los¹⁶ dits lladres que venían envès nosaltres; y, encontinent,¹⁷ nos acometeren, tirant-nos moltes escopetadas los uns als altres, si bé és veritat que los dits lladres estàvan a reparo a unas alsinas y nosaltres en camp ras,¹⁸ dels quals¹⁹ jo no-n coneguí ningú, y, axí, envestint-los, los férem retirar envès Susqueda. Y anant dits lladres²⁰ fugint, viu que dos²¹ aportàvan en pes de brasos a hu de dits lladres, lo qual havia [f. 6^a] molt mal nafrat la gent anava ab dit balle. Y també he entès a dir que nafràrem de dits lladres a sinch. Y lo qui anava

en brassos de dits dos lladres, molt nafrat, he entès a dir se diu Christòfol Madriguera. Y perquè los qui anàvam ab dit balle no prenguésem los nafrats, anàvam alguns de dits lladres reparant-los y guardant-los. Y se n'antraren dits nafrats dins la casa d'En Marquès, de Susqueda, y los demés fugiren, anant nosaltres molt de camí tras de ells. Y lo balle de Ozor, després los posà siti en dita casa d'En Marquès, de la qual he entès a dir tornaren los demés lladres de nits y los ne tragueren, tirant-nos moltes escopetadas, ab las quals matàran a Gaspar Carbonell, lo qual viu jo, testimoni, mort.

Y assò és la veritat».

«Jo, Joan Palou, sotescrich la present deposició feta per dit Sabestià Patit, farer, per no saber él de escriura».

Fuit sibi lectum, presente magnifico domino iudice, et perseveravit.

[*Deposició de Salvi Taverner, àlias Ombreses, treballador d'Ozor*]

Dictis die et anno, in dicta villa de Ozorio.

Salvius Ombreses, laborator villae de Ozorio, etatis, ut dixit, triginta sex annorum, parum plus vel minus, cognitus per Joannem Palou, dictae villae, testis citatus, etc., qui juravit, etc., dicere veritatem, etc.

Et interrogatus super curiae preventis, etc., dixit:

«Quant Benet Quintana,²² [f. 6°] balle del present lloch de Ozor, dijous passat anà en persecusió dels lladres, jo era en sa companya y de altres molts que ara no-m recorda los noms; y a la que vàrem ser prop casa d'En Badia, nos assentàrem y vérem que per lo coll de Nafre passàvam dotse o tretse hòmens, los quals nos varen veure, y baxaren envers nosaltres. Y, vehent assò, anàrem envès ells, y, encontinent los fórem de prop, nos tiraren moltes escopetadas, estant a reparo de unas alsinas y, nosaltres, en camp ras, ab los padrinyals curts que aportàvam. Y, per la resistència que-ns féyan, los tiràrem alguns tirs ab alguns pedrinyals de quatre palms y escopetas que aportàvam, y, passant avant la persecusió de aquells y fent-los retirar fins casa d'En Marquès, de Susqueda, hahont alguns de ells se reculliren, bons y nafrats. Y vaig jo vèurer que dos ne aportàvam a hu en pes de brassos. Y, com lo balle y los que anàvam ab ell perseguissen los demés, jo no puguí vèurer lo que feren los que se n'entraren en dita casa, si bé per ésser-nos escapats los altres, tornàrem en companya del dit balle de Ozor, a posar siti en la casa de dit Marquès, de Susqueda, que y devia haver una hora de sol, poch més o manco. Y, a la que fou de nit, tornaren los companys [f. 7°] dels que éran restats en dita casa y, ab moltíssimas escopetadas que-ns tiraren, los deslliuraren del siti que-ls havíam posat. Bé és veritat que de dits lladres jo no-n coneguí ningú, perquè no tinch tractes ab ells, bé hoy que hu cridava ab alta veu: «Jo só En Jaume Ganyada». Y també se és dit que un altre, que-s diu Christòfol Madriguera, seria mort ab alguna escopetada de què restà ferit ab dita persecusió, y que n'i hauria tres o quatre més de nafrats. Y dels nostros fonch ferit Antich Veguer, y, després, en lo siti, dits lladres mataren a Gaspar Carbonell. Lo que jo tinch per cert és que nosaltras nos ne haurem de anar de nostras casas, si la justícia no-y dóna remey, perquè nostra pobresa no-ns dóna lloch a que perdam temps perseguint bandolers, sinó que-ns ocupem a treballar per poder víurer y alimentar nostra muller y fills. Y no sé ni puch dir altre cosa sobre del que só interrogat».

«Jo, Joan Palou, sabater, sotescrich la present deposició²³ feta per Salvi Tavarner, àlies Ombreras, per no saber èl de escriura, ab dos postilas, huna en la present pàgina hi l'altra en la contra escrita pàgina, dia hi ay [*sic*] jus dit».

Fuit sibi lectum, presente magnifico domino iudice, et perseveravit.

[*Deposició de Joan Bosch, moliner d'Ozor*]

[F. 7°] Die trigesima januarii dicti anni in villa de Ozorio.

Joannes Bosch, minor dierum, monerius ville de Osorio, etatis, ut dixit, quadraginta annorum, parum plus vel minus, cognitus per Joannem Vila, dictae villae, testis citatus, etc., qui juravit, etc., dicere veritatem, etc.

Et interrogatus super curiae preventis, dixit:

«Essent jo anat per a cassar, dijous proppassat, en la matinada, en companya de Antich Veguer, Anthoni Masferrer y Benet Pi, en un lloch anomenat Monglós, del²⁴ terme de Anglès, devall lo camí qui va a Plantadís, sentírem rumor de gent que xarrava y trencava llenya, hi vérem fum que exia del foch que féyan. Y pensant²⁵ que éran lladres y malfactors, que no sols nos vexen a nosaltres, però encara oprimexen tota la terra, nos volguérem assegurar si era axí o no, y vehent que se estàvan mudant alguns dels que xarràvan y estàvan fora camí, tinguérem per cert era verdader lo nostre pensament. Y, resolta de perseguir aquells, nos ne vinguérem a la vila de Ozor,²⁶ avisar al balle, lo qual promptament, en nostra y companya de molts altres, anàrem envès lo coll de Nafré. Y a la que fórem junt a la casa d'En Badia, pagès de dita parròquia, estant assentats, vàrem veurer que baxàvan de dit coll sis hòmens, los quals a mi en particular me aparagué éran dels lladres que havíam vistos y hoÿts. Y, axí, anàrem envers ells hi a la que fórem a la dita collada de Nafré, [f. 8°] dividint-nos per ella uns per una part, altres per altra, per veure si podríam de eixa manera capturar-los, sentí jo ser o vuyt tirs y viu que-ls tiraren a dit balle y a Benet Pi. Y, axí, nosaltres férem lo mateix ab alguns padrinyals de quatra palms y escopetas llargas que aportàvam. Y, perseguint-los, viu que Antich Veguer tirà una escopetada a hu dels lladres, que-s deya Christòfol Madriguera, de la qual lo tocà y caigué encontinent en terra bo y nafrat. Y dos de sos companys lo prengueren en pes de brassos, impedint-nos los demés, qui éran Jaume Ganyada²⁷ y hu que-s diu Sabrià²⁸ que habitava abans que-s posàs en mal, en la parròquia de Llusanès, que jo-l conexia molt bé perquè de abans havia estat treballant en Ozor. Y, axí mateix, a dit Ganyada, per haver-lo vist en altres occasions, y tal²⁹ Barrubau, que a tots los he hoÿts reputar y tenir públicament per lladres de pas, que van aquadrillats, perpetrant diversos crims y delictes, impedint la pau y quietut de la terra; si bé los demés no-ls coneguí, per el poder capturar a dit Madriguera bo y nafrat, ab molts escopetadas que-ns tiraren. Y, passant avant dita persecusió, arribàrem prop de una casa, anomenada d'En Marquès, de la parròquia de Susqueda, hahont se n'entraren y feren forts tres de dits lladres, que entench estàvan nafrats hi éran dits Madriguera, Ganyada y Barrubau. Y los demés fusqueren, anant-los nosaltres sempre darrera, ab dit balle, Antich Veguer, Benet Pi y altres, fins que fórem al bosch de Rocasalva, que, per la asperitat y espessura de aquell, los perdéram de vista. Y, vist axò, nos ne tornàrem en la dita casa d'En Marquès, y,³⁰ arribant en ella, lo dit Borrubau tirà a-nal balle una escopetada ab un padrinyal que, a lo que jo judique, [f. 8°] era de tres palms. Y

havent posat siti, com de fet dit balle la-i posà, després que foren algunas tres horas de nit, nos tiraren moltíssimas escopetadas, segons jo crech, que éran los companys dels nafrats, ab alguna de las quals mataren a Gaspar Carbonell, pobre home de dit lloch, y abans havían nafrat a Antich Veguer. Y, axí, los tragneren del siti, perquè nosaltres estàvam impossibilitats de perseguir-los més, tant per patir de fret y fam, quant dels impediments que la nit nos causava. Y és cert, senyor, que estant dits bandolers iniuriats, tant del que los havem perseguit y nafrats, que, segons³¹ se diu públicament, serían sinch, y, entre ells, dit Christòfol Madriguera, mort, que-ns han de perseguir de assí al devant, fent-nos mil paradas per a matar-nos y destruir tota aquesta terra, de manera que-ns serà forsós anar-no'n de nostras casas, si la justícia no dóna favor y ajuda a-n al balle y als que desijam servir-lo y no castígan a los que en Carós, Susqueda y altrás parts los recúllan, donant ocasió que cada dia íscan novas quadrillas; que, en tant és necessari que-s fassa, que altrament jo confés de mi que penso dexar de perseguir-los, perquè veix que després ensà que lo dit balle de Ozor y los que l'acompanyam ha fet praterir y morts lo Gavaix d'En Serrallonga, Esteve Canals dit lo Virey, Jacinto Masgarau dit lo Carboner, lo Barthomeu Bruguer dit lo Capità Falló, Jaume Caminal dit Barromba, Jaume Planella dit lo Capellà, Antich Gornés dit lo Petit Gornés, y lo Squerrà Rocasalva, qui anava en companya de dit Petit Gornés, y altres molts; del que ne pot estar plenament informat lo Consell Real, som estats, en lloch de premiats, molt més perseguits, en manera que no som senyors de exir de nostras casas, tant per temor de dits lladres, quant també per los moltíssims veladors de aquells».

«Jo, Joan Vilaçata, çotaescrich la present depositió feta per dit Joan Bosch, y per ell no seber d'escriure, ab una postil-la en lo marge de la present pàgina.»

Fuit sibi lectum, presente magnifico domino iudice, et perseveravit.

[*Deposició de Benet Quintana, sastre i batlle d'Ozor*]

[F. 9°] Die prima februarii millesimo sexcentesimo trigesimo. Gerundae.

Benedictus Quintana, sartor et baiulus villae de Ozorio, etatis, ut dixit, triginta annorum, parum plus vel minus, cognitus per scribam infrascriptum, testis citatus, etc., qui iuravit, etc., dicere veritatem, etc.

Et interrogatus super curiae preventis, dixit:

«Havent-me avisat lo die de vint-y-quatre de janer proppassar, que, si no me engany, era la vigília de Sant Pau, que en lo terme de Ozor havían entrat alguns lladres de pas que anàvan envès lo coll de Nafre, procurí cridar alguns fadrins peraquè junts anàssem a perseguir-los. Y, axí, de fet, arribàrem fins prop de una casa anomenada d'En Badia, de dita parròchia, y, estant asentats per a pendre resolució del fahedor per capturar y poder fer castigar aquells, vàrem vèurer que baxaven sis hòmens que, segons lo tall, nos aparaqé que éran dels lladres de qui-ns havían donat avís. Y, axí, vehent éran vinguts envès nosaltres, determinàrem de anar-los a perseguir, com de fet o férem. Y a la que arribàrem al coll de Nafre, Benet Pi y jo, perquè los altres de ma companya anàvan dividits, fent algunas mans nos tiraren sis o set scopetadas, que, a no ésser estat molt gran gràcia de Déu, és indubitat nos haurían morts. Y, encontinent, ab las armas que aportàvam, que éran padrinyals de quatre palms y escopetas llargas, [f. 9°] los traguèrem dels reparos en que

estàvan y vérem que dos de dits lladres se n'aportàvan hu en pes de brassos. Y, anant jo continuant dita persecusió, havent-me ja a mi nafrat en lo còlser del bras dret, ab alguns fadrins, per a poder-los capturar, mai me fou possible, per impedir-m'o los demés ab escopetadas y també per ésser arribats prop de una casa anomenada d'En Marquès, de Susqueda, terme de Arrupit, hahont nafraren Antich Veguer a un bras ab dos pilotas, en la qual se n'entraren tres de dits lladres, hi los demés, anant-los sempre nosaltres perseguint, fugiren fins a un bosch anomenat d'En Rocasalva, en lo qual, per la espesura de aquell, los perdérem de vista. Si bé jo no-ls coneguí, he hoït a dir públicament y se diu encara vuy en dia que éran Christòfol Madriguera, Jaume Ganyada, En Monyo, En Clavell, y altres de la companya d'En Serrallonga. Y axí, nos determinàrem tornar en la casa de dit Marquès a posar siti;³² y, arribant prop de ella, dende una finestra me tiraren una escopetada, dexant passar alguns que anàvan devant de mi, de hont inferí jo tenían més ganas de matar-me a mi que no als altres. Hi estant en lo siti fins a la que foren alguñas tres horas, ja de nit, poch més o manco, vingueren alguns companys dels que estàvan asiats y deslliuraren aquells ab moltes escopetadas que tiraren, y, ab ellas, mataren a Gaspar Carbonell, brasser de Ozor, y li robaren un padrinyal de quatre palms que aportava, lo que no-ns fou posible impedir, tant per lo que havíam patit los que anàvam ab mi quant per³³ lo impediment que causà la nit y per los molts de ells que havían acudit en llur socorro, que, no sols són dels matexos lladres que van acudrillats, però encara dels factors y veladors que tenen en Susqueda, Vilanova y Carós. [F. 10'] En manera que, de després ensà que per causa mia àn preterit y acabat lo Gavaix d'En Serrallonga, lo Virey Canals, Jacinto Garau dit lo Carboner, Jaume Caminal, Barthomeu Bruguer dit lo Capità Falló, Jaume Planella y Pere Coromines dit Pere Petit, Antich Gornés dit lo Petit Gornés, Joan Rocasalva dit lo Squerrà, qui anava en companya de aquell y altres, que està prou informada la terra y consta al Real Consell, he de anar molt remirat y en forma que no goso exir perquè, després de la mort de dit Gornés ensà, me han fetas moltas pasadas, no sols los lladres y veladors de aquells, però encara los propis ministres de justícia, qui foren lo sotsveguer de Vich, qui avuy és, y lo mateix balle de Anglès, que vuy és, y los germans Moners, y altres en companya de aquells en lo coll de Nafré y altres parts, aguardant-me per a matar-me, del que, en cas que menester sia, donaré bastanta informació. Cosa que m'obliga ha haver-me de resoldre de dexar la persecusió de hòmens fecinosos y delinqüents. Y molt més, vehent só tan poch premiat dels bons officis que he fets, puig déxan de ésser pagats mos treballs, essent jo home que sens satisfacció de aquells no puch acudir als gastos forsosos que semblants persecucions causan, per no tenir asienda sufficient que puga suportar-les, y vèurer, juntament, que la justícia no-m dóna favor y emparo per a animar-me a mi [f. 10'] y als demés de Ozor y altres parts, que m'aiúdan per dit effecte.

Y assò és la veritat».

«Banet Quintana, balla de Osor, de mà pròpia.»

Fuit sibi lectum et perseveravit, presente magnifico domino iudice.

[*Deposició de Benet Pi, pagès d'Osor*]

Dictis die et anno. Gerundae.

Benedictus Pi, agricola villae de Ozorio, etatis, ut dixit, triginta annorum, parum plus vel minus, cognitus per scribam infrascriptum, testis citatus, etc., qui juravit, etc., dicere veritatem, etc.

Et interrogatus super curiae preventis, dixit:

«Essent jo anat acompanyar lo balle de Ozor per a perseguir uns lladres de què li haví-an donat avís eren dins lo terme de Ozor, a la que fórem junt a casa d'En Badia, vàrem vèurer sis hòmens que baxàvan envès nosaltres. Y, conexent que eren gent fecinerosa y delinqüent, perquè de abans Antich Veguer y altres éram anats a casar todons y en lo bosch de Monglós havíam [f. 11°] sentit gran remor de gent que xarrava, tallava llenya y feya foch, determinàrem de anar envers ells. Y a la que fórem junt al coll de Nafré, anant dividits uns per una part, altres per una altra, fent diverses mans per a capturar-los, nos tiraren sis o set escopetadas al balle y a mi, de las quals és indubitat hauríam restats ferits a no haver usat Déu de molt gran misericòrdia. Y, axí, seguint-los ab padrinyals de quatre palms y escopetas llargas, los tiràrem molts tirs y viu jo que dos prengueren a hu de llur companya en pes de brassos, que segons déyan, era Christòfol Madriguera, qui estava nafrat, y se'l ne aportaren, impedint-nos los demés ab moltes escopetadas, lo poder capturar-lo. Y continuant dita persecusió, arribàrem en lo terme de Susqueda, junt a una casa anomenada d'En Marquè, en la qual se reculliren tres de dits lladres, que, segons de digué, entre altres, estàvan malferits. Y, seguint nosaltres los demés, arribàrem a un bosch anomenat d'En Rochasalva, hahont per la espesura de aquell, los [f. 11°] perdèrem de vista. Hi lo dit balle, ab los demés que l'acompanyàvam, tornàrem en la dita casa d'En Marquè y asiàrem los dits tres lladres. Y, a la que passàrem per devant de ella, se tirà una escopetada des de dintre y tocaren al balle en lo còlser del bras. Hi, fins que foren algunes tres hores de nit, tinguérem dit siti. Y només perquè acudiren los companys dels asetiats y molts altres, y ab molts tirs de padrinyals los traguèren del siti, lo que no-n fou posible impedir. Y, ab ells, mataren a Gaspar Carbonell, pobre home de Ozor, si bé de abans havíam ja nafrat a Antich Veguer. Y és cert, senyor, que si no-s dóna remey en que dexen de afavorir-los y recullir en Susqueda, Vilanova, Carós y altres parts, serà for-sós haver-nos-ne de anar de nostras casas. Y, en particular, si la justícia no-n empara y castiga exemplarment als que perseguen al balle per haver fet preterir al Gavaix d'En Serrallonga, lo Virey Canals, lo Petit Gornés y altres lladres de pas y perturbadors de la pau y quietut de la terra y no-n dóna algun premi de nostros treballs [f. 12°] per poder acudir als gastos forsosos que semblants persecusions càusan, per ser nosaltres gent pobre que no tenim asienda.

Y assò és la veritat».

«Jo, Bernat Carús, notari apostòlich, firmo la present depositió de voluntat de dit Pi, per no saber, segons diu, de scriure, dia y any susdit.»

Fuit sibi lectum, presente magnifico domino iudice, et perseveravit.

[*Depositio de Miquel Caminal, treballador de Susqueda*]

Die decima septima julii millesimo sexcentesimo trigesimo, in villa de Arbusiis.

Michael Caminal, laborator parrochiae de Susqueda, etatis, prout dixit, quindecim annorum, parum plus vel minus, testis citatus, etc., qui juravit, etc., dicere veritatem, cognitus per honorabilem baiulum de Ozorio, liberatus prius a carceribus in quibus est detentus per baiulum de Ozorio, regium commissarium.

Et interrogatus super curiae preventis, et dixit:

«En moltes ocasions he hoït a dir públicament en lo lloch de Carós, de hont jo só natural, y altres llochs circunvehins, que En Serrallonga, Jaume Ganyada, En Burruau, lo Clavell y altres³⁴ lladres de pas, ab los quals anava Christòfol Madriguera, tingueren unas scopetadas ab lo balle de Ozor y alguns fadrins seus, en lo coll de Nafre, terme de Ozor, y que foren los últims del mes de janer proppassat, las quals duràran molt. Y, perseguint-los dit balle, arribaren envès Susqueda, en la qual brega, també he hoït a dir públicament, que mataren a dit Christòfol Madriguera, [f. 12°] altre dels lladres de pas aquadrillat ab la companya d'En Serrallonga; lo que jo he tingut y tinch per cert que és axí, per quant en moltes ocasions los havia vistos junts, perquè ells revenían en Carós y Susqueda, y jo algunas vegadas los trobava en despoblat. Hi altres vegadas venían y se'n puïavan en casa mon para, Sagimon Sui, àlias Caminal, y demanàvan los donàssem a menyar. Y si no u féiam, ells matexos se'n prenían. Y assò, com dich, era abans de dita brega del coll de Nafre, que dit Christòfol Madriguera hi venia ab altres lladres, però de després ensà mai la-i he vist en les ocasions que los altres hi són vinguts, de la manera que tinch referit. Jo, emperò, en dita ocasió de dita brega³⁵ no era en part que pugués veure-u, ni tampoch sé ni he hoït a dir si en Ozor, Sant Ilari y altres parts tenían factors ni valedors, que puga assenyaladament dir los noms; sinó sols en algunas ocasions he hoït que la muller de Jaume Torrent del Prat y lo dit Jaume Torrent éran factors dels lladres y que ella feya botons per los vestits de dits lladres³⁶ y dit son marit los aportava pa. Y bé és també veritat que, després ensà que dit Christòfol Madriguera he hoït a dir que és mort, haurà algun mes que En Serrallonga, lo Fadrí de Sau,³⁷ Joan tal dit lo Borruau, tal dit lo Clavell, Jaume Ganyada, tal dit lo Cipra, Luís Talladas y altres, que entre tots éran nou o deu, me trobaren entre las³⁸ casas del Busquets y del Caminal, terme de Carós, y me digueren que anàs en casa d'En Carbonell, pagès de Ozor, y que li digués de llur part que-m donassen ous y pa. Y, axí, y a mi, y³⁹ dit Carbonell y sa muller me donaren una dotsena de ous, que jo no volguí lo pa que-m donàvan, perquè jo no volguí provehir-los. Y los aportí la dita dotsena de ous en lo mateix lloch que m'havían trobat, entre dites cases del Busquets y Caminal. Y assò feia jo per temor que no-m matassen. Y axí mateix me recordo ara que en dies passats, quant los lladres prengueren⁴⁰ un fill de Esteve Sarsaneda, pagès de Ozor, jo tinguí per cert que lo qui u havia fet fer i l'havia espiat y després avisat al dit Serrallonga [f. 13°] hi altres lladres perquè-l gaffassen per haver-ne dinés, era estat Jaume Corbera dit lo Hereu Corbera, pagès de dita parròquia de Ozor, perquè en algunas ocasions de abans me havia ell a mi dit que volia fer que los lladres capturassen a un fadrí de dit lloch de Ozor. Y jo procurí saber qui era, y, interrogant-lo qui era, ell me digué que lo fill d'En Sarsaneda, lo que ara havían pres; per lo què he cregut y crech que és estat ell lo que donà avís a dits lladres y causà que prenguessen al dit fill de Esteve Sarsaneda. Y, també, per veurer que en algunas ocasions venia per Carós y me demanava si havia vistos los lladres, ço és, En Serrallonga y sos companys, que ell los cercava, per lo què y per haver-me ell dit moltes vegades que tractava ab aquells, he tingut per cert que és llur factor y velador.

Y assò és la veritat, per lo jurament que tinch prestat».

«Jo, Honofra Riera, fuster de Sant Ylari, sotaescric la present depositió de voluntat de Miquel Caminal, que dix no saber d'escriura».

Fuit sibi lectum, presente magnifico domino iudice, et perseveravit.

[*Deposició de Paula Montells, donzella filla de Bartomeu Montells, difunt, treballador de Tavertet*]

Die decima octava predictorum mensis et anni, in villa de Arbusiis.

Paula Monteys, domicella, filia legitima et naturalis Bartholomei Montells, quondam, laboratoris parroquiae de Tavartet, nota per baiulum de Ozorio, etatis, prout dixit, decem septem annorum, parum plus vel minus, testis citata, etc., que juravit, etc., dicere veritatem.

[F. 13^v] Et interrogatus [*sic*] super curiae preventis, et dixit:

«Haurà alguns dos mesos, poch més o manco, que essent jo anada a cercar llenya en un bosch que és del terme de Arrupit, me varen trobar sinch o sis hòmens, los quals jo no conexia, sinó lo hu, que-s deia Lluís Tallad[as], sastre, per haver-lo vist anar moltes vegadas a cusir en algunes cases. Y, a la que foren junt a mi, me digueren que de qualsevol manera jo los havia de seguir-los, fent-me moltes amenasas. Y que, si no u feya, me matarían. Y, axí, me fou forsat haver-ho de fer per temor. En companya dels quals só anada prop de dos mesos, hi coneguí que éran lladres de pas que anàvan aquadrillats. Y se juntàvan moltes vegadas ab altres, venint ésser entre tots alguns catorse o quinse, estant de dies al mig dels boschs y de nits anant per algunes casas a demanar a meniar, si bé jo no⁴⁰ recordo de quin terme éran. Y assò féyan per temor que la justfícia no-ls prengués per anar, com anàv[an], aquadrillats y ser lladres de pas, lo cap dels quals era Joan Sala y Serrallonga, Jaume Malian dit lo Fadrí de Sau, Jaume Ganyada, tal Clavell, tal dit lo Borruau, Lluís Talladas y altres que jo no los sé lo nom, als quals hoy en moltes occasions que-s quexàva[n] del balle de Ozor, perquè déian que ab una brega que tingueren ab dit balle de Ozor en lo coll de Nafre, terme de Ozor, que durà molt. Y arribaren ab dita brega fins a la casa d'En Marquès, [f. 14^r] de Susqueda, en la qual de dits lladres hi éran Jaume Ganyada, lo dit Borruau, lo Clavell, lo Monjo, Christòfol Madriguera y altres, dels quals no-m recorda lo nom. Matà lo dit balle de Ozor o algú de sa companya a dit Christòfol Madriguera, que ells, abans que acabàs de morir, lo hagueren de aportar⁴² a cavall ab un borricó y que poch après morí. Y assò sé jo, com tinch dit, per haver-ho hoit moltes y diverses vegades⁴³ lo temps que-m féian anar ab ells. Y també⁴⁴ ho crech, perquè mai he vist per tot lo dit temps só anat ab ells que n'i hagués ningú que-s digués Christòfol Madriguera».

«Jo, Honofra Riera, fuster de Sanct Ylari, sotaescric la present depositió de voluntat de dita Paula Montey, que dix no saber d'escriura.»

Fuit sibi lectum, presente magnifico domino iudice, et perseveravit.

0. vulner[ibus] *ms lect dub* vulnere 1. *seq* latrones *canc* 2. *seq* del present terme *canc* 3. *seq* senyor *canc* 4. *seq* lo qual, *canc* 5. *seq* Joan Mo, *canc* 6. *seq* el fer *canc* 7. *seq* de persona *canc* 8. *seq* com *canc* 9. *seq* molt bé *canc* 10. *seq* fugiren *canc* 11. *seq* restí *canc* 12. *seq* y restaren *canc*

13. seq. nosaltres *canc* 14. seq. don Joan Carriera *canc* 15. seq. Y assò és la veritat, *canc*
 16. seq. bandolers *canc* 17. seq. nosaltres acometèrem contra de ells, *canc* 18. seq. los
 que, *canc* 19. seq. lladres *canc* 20. seq. axí *canc* 21. seq. de dits lladres *canc*
 22. seq. dijous *canc* 23. seq. per *canc*
 24. seq. present *canc* 25. seq. nosaltres *canc* 26. seq. lo qual prom *canc* 27. seq. que
canc 28. seq. y un altre que·s, que és natural *canc* 29. seq. Borrobau y *canc* 30. seq. havent
 allí po *canc* 31. seq. publi *canc*
 32. seq. y estant en ell *canc* 33. seq. la obscu *canc*
 34. seq. tingueren *canc* 35. seq. no·i er *canc* 36. seq. bé és v *canc* 37. seq. lo *canc* 38.
 seq. Busquets y *canc* 39. seq. axí *canc* 40. seq. un fill Esteve Sarsaneda, pagès de Ozor *canc*
 41. seq. no sé de quin *canc* 42. seq. ab *canc* 43. seq. en dit temps *canc* 44. seq. poch
canc

Jaume de PUIG I OLIVER

UN LUL·LISTA SIBIUDIÀ MODERN:
 JUVENAL RUFFINI DE NONSBERG (JUVENALIS ANANIENSIS)
 (1635 -1713)

Ara fa dos anys, vam donar notícia de l'interès que el *Liber Creaturarum* de Ramon Sibiuda havia desvetllat en un teòleg del s. XVII, Juvenal Ruffini de Nonsberg, que aleshores només coneixíem per referències bibliogràfiques.¹ Posteriorment hem pogut tenir accés directe, gràcies a les sempre diligents gestions de J. Perarnau, a dues obres d'aquest autor. Per a completar aquella primera notícia tan vaga i perquè creiem que té interès per a l'història del pensament en general i per a la de la influència de dos autors nostres en particular, ha semblat oportú de dedicar un comentari i una modesta exploració a dues obres que tenen relació immediata amb dos dels pensadors més influents que hi ha hagut a Catalunya: Ramon Llull i Ramon Sibiuda.

1. Cf. el nostre *Complements a la valoració crítica del pensament de Sibiuda al llarg del temps*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», X (1991), 359. Per error, allí esmentàvem com a obra seva una *Theologia naturalis*. En aquest treball quedarà clar que es tracta, en tot cas, d'una *Theologia rationalis*.